

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติ จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการค้นคว้าเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สาเหตุการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้

ส่วนที่ 2 มาตรการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้

ส่วนที่ 3 ประเภทของสัตว์ป่า

ส่วนที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโครงการอุทยานธรรมชาติ

ส่วนที่ 5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาเหตุของการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้

ตลอดเวลา 30 ปีที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่าการสูญเสียพื้นที่ป่าหรือพื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรมลง เป็นผลงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลและราษฎร (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2547) มีรายละเอียด ดังนี้

1.การทำไม้

ความต้องการไม้เพื่อกิจการต่างๆ เช่น เพื่อทำอุตสาหกรรมโรงเลื่อย โรงงานกระดาษ สร้างที่อยู่อาศัยหรือการค้า ทำให้ต้นไม้ถูกลอบตัดและตัดถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งอนุญาตผูกขาดทั้งสัมปทานระยะยาว ขาดระบบการควบคุมที่ดี ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมุ่งแต่ตัวเลขปริมาณที่จะทำออก โดยไม่ระวังดูแลพื้นที่ป่าไม้ติดตามผลการปลูกป่าทดแทนตามเงื่อนไขสัมปทานว่า ได้ดูแลรักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโตอย่างปลอดภัยหรือไม่ จนในที่สุดได้มีพระราชกำหนด ณ วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2531 ประกาศยกเลิกสัมปทานป่าไม้ (ป่าบก) ทั่วประเทศไทย

2.การเพิ่มจำนวนประชากรของประเทศ

การเพิ่มจำนวนประชากรทำให้ความต้องการจากภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ความจำเป็นที่
ต้องการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น พื้นที่ป่าไม้ในเขตภูเขาจึงเป็นเป้าหมายของการขยายพื้นที่เพื่อการ
เพาะปลูก การบุกรุกพื้นที่ป่าอาจกระทำโดยราษฎรสามารถบุกรุกเข้าครอบครองพื้นที่หลังการทำไม้ได้

อย่างง่ายดาย จากการเพิกเฉยของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หรือเกษตรกรเหล่านี้ทำการเกษตรโดยขาดการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพเป็นเหตุให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น ต้องขายที่ดินแล้วอพยพเข้าป่าลึกไปเรื่อยๆ หรือการขายที่ดินผืนใหญ่ในราคาสูงขึ้นผิดปกติให้แก่เกษตรกรที่สนองนโยบายการท่องเที่ยว ด้วยการสร้างรีสอร์ท สนามกอล์ฟ ยิ่งเป็นเหตุซ้ำเติมให้พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกมากขึ้น

3.การส่งเสริมการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อการส่งออก

การส่งเสริมการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เช่น มันสำปะหลัง ปอ ฯลฯ โดยไม่ส่งเสริมการใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพทั้งๆ ที่พื้นที่ป่าบางแห่งไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในการเกษตรกรรมเพาะปลูก เนื่องจาก (1) พื้นที่ขรุขระไม่สะดวกในการขุดไถพรวน (2) พื้นที่ลาดเอียงและดินง่ายต่อการเกิดภัยการ (3) ชั้นดินบาง หลังจากการเพาะปลูกได้ไม่นาน พื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งไว้ให้เป็นทุ่งหญ้าไม่สามารถปลูกพืชได้อีก ทำให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยการบุกรุกป่าเพิ่มมากขึ้นอีกครั้งของการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำก็เช่นกัน ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุกและทำลายลงกว่าครึ่งในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา

4.การกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่า

การกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่า กระทำไม่ชัดเจนหรือไม่กระทำเลยในหลายๆ ป่า ทำให้ราษฎรเกิดความสับสนทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา บางแห่งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เองยังไม่สามารถชี้แนวเขตได้ถูกต้องทำให้เกิดการพิพาทในเรื่องที่ดินทำกินและที่ดินป่าไม้อยู่ตลอดเวลา และมักเกิดการร้องเรียนต่อต้านในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งช่วงระยะนี้เองการบุกรุกพื้นที่ป่าก็ดำเนินไปเรื่อยๆ กว่าจะรู้เพ็ชรชนะป่าก็หมดสภาพไปแล้ว

5.การจัดสร้างสาธารณูปโภคของรัฐ

การจัดสร้างสาธารณูปโภคของรัฐ อาทิ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เส้นทางคมนาคม การสร้างเขื่อนขวางลำน้ำจะทำให้พื้นที่เก็บน้ำหน้าเขื่อนที่อุดมสมบูรณ์ถูกตัดโค่นมาใช้ประโยชน์ ส่วนต้นไม้ขนาดเล็กหรือที่ทำการย้ายออกมาไม่ทันจะถูกน้ำท่วมย่นต้นตาย เช่น การสร้างเขื่อนรัชชประภาเพื่อกั้นคลองแสงอันเป็นสาขาของแม่น้ำพุมดวง-ตาปี ทำให้น้ำท่วมบริเวณป่าดงดิบซึ่งมีพันธุ์ไม้หายากประกอบด้วย สัตว์นานาชนิดนับแสนไร่ ต่อมาจึงเกิดปัญหาน้ำเน่าไหลลงลำน้ำพุมดวง หรือการตัดถนนสายใหม่บางสายจำเป็นต้องตัดผ่านพื้นที่ป่าไม้ ทำให้สูญเสียไม้และพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก เป็นการสูญเสียระหว่างการสร้างถนนและหลังจากการสร้างถนนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

6.ไฟไหม้ป่า

ประเทศไทยมักเกิดไฟไหม้ป่าในฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี เพราะในฤดูร้อนพายุฟ้าผ่าในป่า หรือจากการผลัดใบของต้นไม้ ใบไม้จะแห้งแล้งและติดไฟง่าย การสูญเสียป่าไม้เกิดขึ้นทุกๆ ปีในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไฟป่าอาจเกิดจากการกระทำของคนหรือจากธรรมชาติ ผลเสียของไฟไหม้ป่าทำลายทรัพยากรป่าไม้คือ (1) ทำลายต้นไม้ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ (2) ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงเนื่องจากฮิวมัสถูกทำลายและบางครั้งเกิดการพังทลายของดินตามมาด้วย (3) ทำให้โรคพืชระบาดกับต้นไม้ได้ง่าย เนื่องจากบางส่วนของต้นไม้ถูกทำลาย โรคเห็ด รา แมลง เเจาะไชเป็นไปได้ง่ายขึ้น (4) ต้นไม้ที่หยุดการเจริญเติบโตชั่วคราวจะถูกต้นไม้อื่นเบียดบังแสงจนทำให้ต้นไม้แคระแกร็นไม่มีประโยชน์ (5) ความชื้นในดินถูกทำลาย เนื่องจากพืชคลุมดินถูกทำลายพืชขาดแคลนน้ำ

7.การทำเหมืองแร่

แหล่งแร่ที่พบในบริเวณที่มีป่าไม้ปกคลุมอยู่ มีความจำเป็นที่จะต้องเปิดหน้าดินก่อน จึงทำให้ป่าไม้ที่ขึ้นปกคลุมถูกทำลายลง เส้นทางขนย้ายแร่ในบางครั้งต้องทำลายป่าไม้ลงเป็นจำนวนมาก เพื่อสร้างถนนหนทาง การระเบิดหน้าดินเพื่อให้ได้มาซึ่งแร่ธาตุเกิดผลทำลายป่าไม้บริเวณใกล้เคียงโดยไม่รู้ตัว

8.การทำลายของสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยง

สัตว์ทำลายป่าไม้โดย (1) กัดกินใบ กิ่ง รากเหง้าหรือหน่อของพืช (2) การเหยียบย่ำจะทำให้ดินอ่อนของพืชถูกทำลาย ดินบริเวณโคนต้นไม้ถูกย่ำจนแน่น โครงสร้างของดินเสียไป ทำให้พืชเจริญเติบโตช้า ความเสียหายในประเทศไทยในขณะนี้มีไม่มากนัก จะมีอยู่บ้างเล็กน้อยในบริเวณจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมาก

9.การทำลายของเชื้อโรคและแมลง

ต้นไม้ในป่าเป็นจำนวนมากที่ถูกทำลายโดยเชื้อโรคและแมลง จะเกิดการเหี่ยวเฉาแคระแกร็น ไม้เจริญเติบโต บางชนิดต้องสูญพันธุ์ เช่น แมลงจำพวก “มอดป่า” นับว่าเป็นศัตรูป่าไม้ที่สำคัญในเมืองไทย ได้ทำลายสวนป่าสักในเขตจังหวัดลำปาง แพร่ สุโขทัย และจังหวัดอื่น ๆ ให้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก

10.ความตระหนักและความร่วมมือของประชาชนต่อการอนุรักษ์ยังมีน้อย

เนื่องจากยังมีการลักลอบตัดไม้เพื่อนำไปก่อสร้างบ้านเรือนหรือใช้สอยอื่นๆ หรือเพื่อการเกษตร หรือการเผาพื้นที่ป่าที่มีปรากฏให้เห็นได้เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้การนิคมเครื่องเรือนที่ผลิตมาจากไม้ที่มีค่า เช่น ไม้สัก ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ฯลฯ ทำให้ผู้ผลิตต้องเร่งแสวงหาไม้เพื่อสนองความต้องการของประชาชนผู้ซื้อมากขึ้น

มาตรการแก้ไขปัญหการบุกรุกทำลายป่าไม้

คณะรัฐมนตรีรับทราบมาตรการแก้ไขปัญหการบุกรุกทำลายป่าไม้ ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ กระทรวงมหาดไทยเห็นว่า การป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล ประกอบกับกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานที่มีเครือข่ายดำเนินการทั้งในภูมิภาคและท้องถิ่นครอบคลุมทั่วประเทศ ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานมีเอกภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหการบุกรุกทำลายป่าไม้เพิ่มเติม ดังนี้

1. มาตรการด้านการปลูกจิตสำนึกของประชาชน

- 1) ประชาสัมพันธ์เน้นหนัก ให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญ เกิดความรัก ห่วงแหน และเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้
- 2) จัดให้มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มมวลชนทุกรูปแบบ ให้เข้าใจนโยบายและแนวทางในการดูแลรักษาป่าไม้ให้ยั่งยืน
- 3) ปลูกฝังค่านิยมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ให้กับเด็กและเยาวชน ทั้งในและนอกโรงเรียน
- 4) สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกัน ปราบปราม และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้คงความสมดุลตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. มาตรการด้านการป้องกัน

- 1) มอบหมายให้ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล วางแผนปฏิบัติงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและกลุ่มพลังมวลชนทุกรูปแบบ จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ในระดับหมู่บ้าน และตำบล โดยเฉพาะหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับป่า
- 2) ตำรวจและจัดทำบัญชี ผู้มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเฝ้าระวังมิให้กระทำความผิด

3) สนับสนุนให้ขยายโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น โครงการปาร์กเวย์ โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ให้แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น

3. มาตรการด้านการปราบปราม

- 1) เร่งรัด ติดตามให้ได้ตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและใช้มาตรการทางกฎหมายดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอย่างเฉียบขาดและจริงจัง
- 2) กระตุ้น และส่งเสริมให้ประชาชน ให้ข้อมูลเบาะแส กระบวนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า
- 3) เอาผิดกับเจ้าหน้าที่ผู้รู้เห็นเป็นใจ หรือให้การสนับสนุน ผู้กระทำผิดกฎหมายป่าไม้อย่างเด็ดขาดและจริงจัง
- 4) ใช้มาตรการลงโทษทางสังคมต่อผู้มีพฤติกรรมลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เช่น การไม่คบหาสมาคมด้วย
- 5) เร่งรัดการดำเนินคดีเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายป่าไม้ให้รวดเร็วและทันเหตุการณ์

4. มาตรการด้านการฟื้นฟู

- 1) การปลูกป่าทดแทนอย่างต่อเนื่อง
- 2) การป้องกันไฟป่าที่มีประสิทธิภาพ
- 3) การสร้างเขื่อนหรือฝายกักเก็บน้ำ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนป่าบริเวณนั้น
- 4) ประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งงบประมาณสนับสนุนการปลูกป่าเพิ่มเติมเป็นประจำทุกปี
- 5) ให้ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

5. มาตรการด้านการตรวจสอบและติดตามผล

- 1) มีระบบรายงานและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- 2) ใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) และข้อมูลจากดาวเทียมในการตรวจสอบสภาพป่าที่ถูกทำลาย (มากขึ้นหรือลดลง) เพื่อให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3) ร่วมกับสถาบันการศึกษา ทำการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

6. มาตรการด้านการบริหารจัดการ

- 1) ให้จังหวัดและอำเภอ จัดตั้งศูนย์แก้ไขปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อรวบรวมข้อมูล และแสดงสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหา โดยมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม
- 2) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็นเจ้าภาพ รับผิดชอบในการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานอื่น ทั้งในภาครัฐและเอกชน
- 3) ให้จังหวัดและอำเภอ จัดทำแผนป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ให้ครอบคลุมทุกมาตรการ (สร้างจิตสำนึก ป้องกัน ปราบปราม ฟื้นฟู ตรวจสอบและติดตามผล) และให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่

ประเภทของสัตว์ป่า

1. สัตว์ป่าสงวน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2546) เป็นสัตว์ป่าหายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ จึงห้ามล่าหรือมีไว้ครอบครองทั้งสัตว์ที่ยังมีชีวิตหรือซากสัตว์ เว้นแต่กระทำการเพื่อการศึกษาวิจัยทางวิชาการหรือเพื่อกิจการสวนสาธารณะ โดยได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมป่าไม้เป็นกรณีพิเศษ สัตว์ป่าสงวนมี 15 ชนิด คือ

1.1 แรด หรือแรดชวา (Javan rhinoceros : *Rhinoceros sondaicus*) มีหนังหนา เล็บมี 3 กีบ ตัวผู้มีนอยาวไม่เกิน 25 เซนติเมตร สูง 1.60-1.75 เมตรหนักประมาณ 1,500-2,000 กิโลกรัม ตั้งท้องนาน 16 เดือน ตกลูกครั้งละ 1 ตัว ชอบอยู่ตามป่าดิบชื้น น้ำอุดมสมบูรณ์ เคยพบที่เทือกเขาตะนาวศรี จังหวัดระนอง พังงา และสุราษฎร์ธานี แต่เชื่อว่าสูญพันธุ์ไปแล้ว

1.2 กระซู่ (Sumatran rhinoceros : *Didemnocerus sumatraensis*) คล้ายแรดแต่เล็กกว่า คือสูง 1.0-1.4 เมตรหนัก 900-1,000 กิโลกรัม หนังหนา มี 2 นอ ชอบอยู่ตามป่าเขาสูงที่มีหนามรก พบตามป่ารอยต่อระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย แต่เหลืออยู่น้อยมาก

1.3 สมเสร็จหรือผสมเสร็จ (Malayan tapir : *Tapirus indicus*) จมูกและริมฝีปากยื่นคล้ายวงสั้น ๆ ตาเล็ก ท่อนลำตัวมีสีขาว เท้าหน้ามี 4 กีบ ส่วนเท้าหลังมี 3 กีบหนัก 250-300 กิโลกรัม ออกหากิน

ตอนกลางคืน ชอบอยู่ตามป่าดงดิบที่รกใกล้ลำน้ำ ยังพบบนเทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาตะนาวศรี เขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และป่าดิบชื้นทางภาคใต้

1.4 เลียงผา หรือเยื้อง หรือกูรา หรือโคร้า (Serow : *Capricornis sumatraensis*) เป็นสัตว์
จำพวกแพะ สูงประมาณ 1 เมตร ขนสีดำค่อนข้างยาว ออกหากินตอนเย็นและเช้ามืด ยังพบตามภูเขา
หินปูนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติบางแห่งเท่านั้น

1.5 กูปรี หรือโคไพร (Kouprey : *Bos sauveli*) เป็นวัวที่สูง 1.7-1.9 เมตรหนัก 700-900
กิโลกรัม ปลายขาทั้งสี่ข้างมีสีขาวย ปลายเขาแตกเป็นพู่แข็ง ส่วนปลายสุดโค้งบิดเวียนขึ้นทางด้านหน้า
ตั้งท้องนาน 9 เดือน พรวนพื้นบ้านพบครั้งสุดท้ายที่เทือกเขาพนมดงรัก อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ
เมื่อปี พ.ศ. 2525 คาดว่าอพยพกลับไปในเขตแดนกัมพูชาแล้ว

1.6 ควายป่า หรือมิงสา (Wild water buffalo : *Bubalus bubalis*) สูง 1.6-1.9 เมตร (ควายบ้าน
สูง 1.2-1.4 เมตร) หนัก 800-1,200 กิโลกรัม บริเวณอกระหว่างขาคู่หน้ามีสีขาวยรูปตัววี (V) อาศัยอยู่
รวมกันเป็นฝูง ตั้งท้องนาน 15 เดือน เมื่อ พ.ศ. 2536 พบเหลือเพียงแห่งเดียวในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
ห้วยขาแข้ง จำนวนประมาณ 40 ตัว

1.7 สมัน หรือเนื้อสมัน (Schomburgk's deer : *Cervus schomburgki*) เป็นกวางที่มีเขาแตก
เป็นหลายกิ่งสวยงามที่สุดในโลกและพบในประเทศไทยเท่านั้น เคยพบมากตามลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแถบ
จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา สมันตัวสุดท้ายซึ่งมีผู้เลี้ยงปล่อยที่วัดมหาชัย จังหวัด
สมุทรสาคร ตายไปเมื่อปี พ.ศ. 2481 แต่ที่ยังกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าสงวนก็เพราะไม่ต้องการให้
เคลื่อนย้ายซากหรือเขาออกนอกราชอาณาจักร

1.8 ละอง หรือละมั่ง (Eld's deer : *Cervus eldi*) เป็นกวางที่สูง 1.2-1.3 เมตร หนัก 95-150
กิโลกรัม เขาโค้งเป็นวงออกทางด้านข้าง ปลายเขาบิดเข้าด้านใน โคนเขาด้านหน้าแตกกิ่งยื่นและตั้งขึ้น
คาดว่ายังมีอยู่บริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ชายแดนไทย-กัมพูชา

1.9 กวางผา (Goral : *Naemorhedus griseus*) ลักษณะคล้ายแพะ เล็กกว่าเลียงผา สูงราว 50-70
เซนติเมตร หนักประมาณ 22-32 กิโลกรัม ขนสีน้ำตาล ขนกลางหลังเป็นริ้วสีดำ เขาสีดำ ออกลูกคราวละ

1-2 ตัว ยังมีพบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยและแม่ตื่น พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ติดต่อกับจังหวัดตาก และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.10 เก้งหม้อ หรือเก้งดำ หรือเก้งดง (Fea's barking deer : *Muntiacus feai*) บริเวณหลังมีสีคล้ำกว่าเก้งธรรมดา คอสีขาว หน้าประมาณ 22 กิโลกรัม ตั้งท้องนาน 6 เดือน หากินตอนกลางคืน มีพบอยู่ตามป่าจังหวัดตาก ราชบุรี ลงไปจนถึงสุราษฎร์ธานี

1.11 แมวลายหินอ่อน (Marble cat : *Pardofelis marmorata*) เป็นแมวขนาดกลาง หน้า 2-5 กิโลกรัม หูเล็กมน ลำตัวลายสีน้ำตาลอมเหลือง หางยาว ชอบอยู่ตามต้นไม้ หากินตอนกลางคืน ยังเหลือน้อยมากในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี

1.12 พะยูน หรือปลาพะยูน หรือปลาคูหยง หรือหมูน้ำ (Dugong or sea cow : *Dugong dugon*) เป็นสัตว์น้ำเค็มที่กินหญ้าทะเลเป็นอาหาร เลี้ยงลูกด้วยนม โตเต็มที่หนัก 280-380 กิโลกรัม ริมฝีปากบนยื่นคล้ายจมูกหมู หางเป็นสองแฉกแบนในแนวราบ ตั้งท้องนาน 1 ปี ออกลูกคราวละ 1 ตัว ยังพบที่หาดเจ้าไหม และเกาะลิบง จังหวัดตรัง ไม่เกิน 70 ตัว

1.13 นกกระเรียน (Sarus crane : *Grus antigone*) เป็นนกที่สูงใหญ่ที่สุดในประเทศไทย คือสูงประมาณ 1.50 เมตร ตัวสีเทาอมเขียว บริเวณหัวเป็นปุ่มสีแดงส้ม หากินเป็นคู่ตามหนองบึงใกล้ป่า ไม่พบมากกว่า 20 ปีแล้ว มีแต่ที่อพยพมาอาศัยเป็นครั้งคราว

1.14 นกแคว้นเร็วท้องดำ (Gurney's pitta : *Pitta gurneyi*) บริเวณส่วนหัวมีสีดำ ท้ายทอยสีฟ้าท้องสีดำ หางสีน้ำตาล พบที่จังหวัดกระบี่และตรัง

1.15 นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร หรือนกเจ้าฟ้า หรือนกตาพอง (White-eyed river martin : *Pseudochelidon sirintarae*) เป็นนกกตระกูลเดียวกับนกนางแอ่น สีดำเหลือบเขียวแกมฟ้า โคนหางมีแถบขาว รอบตาเป็นวงสีขาว ขนหางคู่กลางยื่นยาว เคยพบแห่งเดียวที่บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม ครั้งสุดท้ายพบเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2523 จึงคาดว่าสูญพันธุ์แล้ว

2. สัตว์ป่าคุ้มครอง หมายถึง สัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองกำหนดไว้ เช่น กระต๊อ กระรอกบิน กวาง เก้ง ชะมด ชะนี ไก่ป่า นกยูง นกแร้ง นกเงือก งูสิง งูเหลือม ปูเจ้าฟ้า

เป็นต้น ซึ่งกฎหมายไม่อนุญาตให้ล่าได้หรือมีไว้ในครอบครอง (ซึ่งรวมถึงซากของสัตว์ป่าสงวนหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง) หรือค้า เว้นแต่การกระทำโดยทางราชการเพื่อการศึกษา วิจัย การเพาะพันธุ์ หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ หากผู้ใดครอบครองแต่เดิมให้นำมาขึ้นทะเบียนต่อป่าไม้อำเภอ ภายใน 90 วันนับแต่วันประกาศพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งแบ่งได้ 7 จำพวก คือ

- 2.1 สัตว์ป่าจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนมจำนวน 189 ชนิด
- 2.2 สัตว์ป่าจำพวกนก มี 181 ลำดับ 771 ชนิด
- 2.3 สัตว์ป่าจำพวกเลื้อยคลานมี 64 ลำดับ จำนวน 91 ชนิด
- 2.4 สัตว์ป่าจำพวกสะเทินน้ำสะเทินบกจำนวน 12 ชนิด
- 2.5 สัตว์ป่าจำพวกปลาจำนวน 4 ชนิด
- 2.6 สัตว์ป่าจำพวกแมลงมี 13 ลำดับ
- 2.7 สัตว์ป่าจำพวกไม่มีกระดูกสันหลังมี 13 ลำดับ

3. สัตว์ป่านอกประเภท หมายถึง สัตว์ป่าที่ไม่ได้อยู่ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และสัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองกำหนดไว้ ซึ่งสามารถล่าได้ภายนอกเขตป่าอนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1)

ข้อมูลพื้นฐานของโครงการอุทยานธรรมชาติ

ข้อมูลทั่วไป

(สำนักงานโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2545) โครงการอุทยานธรรมชาติ ตั้งอยู่ในพื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 230 กิโลเมตร พื้นที่ดังกล่าวเป็นราชพัสดุอยู่ในความดูแลของกองทัพบก มีพื้นที่โครงการประมาณ 132,905 ไร่ (ประมาณ 210 ตารางกิโลเมตร)

ทิศเหนือ	ติดกับ	จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ประเทศสหภาพพม่า
ทิศใต้	ติดกับ	ป่าสงวน ป่าฝั่งซ้ายลุ่มน้ำภาชี
ทิศตะวันออก	ติดกับ	แนวถนน รพช. บ้านบ่อหวี บ้านตะโกปิดทอง

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป เป็นป่าและภูเขาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรี มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณตั้งแต่ 210 เมตร จนถึง 1,150 เมตร มีความลาดชันส่วนใหญ่มากกว่า 45% และพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นแหล่งกำเนิดของกลุ่มน้ำย่อยหลายกลุ่มน้ำ เช่น กลุ่มน้ำตะโกปิตทอง กลุ่มน้ำห้วยน้ำใส กลุ่มน้ำห้วยผาก กลุ่มน้ำคอกหมู โดยกลุ่มน้ำเหล่านี้ส่วนใหญ่ จะมีแบบของทางน้ำไหล (drainage pattern) เป็นแบบทางน้ำกิ่งไม้ (dendritic drainage pattern) ไหลลงสู่แม่น้ำภาชี ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ทั้งนี้มีรายละเอียดของ 4 กลุ่มน้ำดังนี้

(1) กลุ่มน้ำตะโกปิตทอง มีพื้นที่ครอบคลุม บ้านตะโกกลาง หมู่ที่ 8 ซึ่งเป็นหนึ่งใน 8 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ห่างจากอำเภอสวนผึ้ง 23 กิโลเมตร ยกฐานะเป็นหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2536 มีเนื้อที่โดยประมาณ 27 ตารางกิโลเมตร

ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ประชาชนอาศัยอยู่ตามที่ราบเชิงเขาและหุบเขา สภาพป่าส่วนมากเป็นป่าโปร่ง จะมีป่าดิบเฉพาะแนวชายแดน และเป็นต้นกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่มีหลายสาย

ประชากร ราษฎรดั้งเดิมเป็นชนพื้นเมืองชาวกะเหรี่ยงและราษฎรที่เข้ามาเป็นแรงงานทำเหมืองแร่และเลิกกิจการแล้วเป็นบางส่วนและอยู่อาศัยเรื่อยมา ประชากรคนไทยทั้งสิ้น 185 หลังคาเรือน ผู้ไม่มีบัตรประชาชนไทย 130 หลังคาเรือน (บัตรสีฟ้า 35 หลังคาเรือน บัตรเขียวขอบแดง 95 หลังคาเรือน)

(2) กลุ่มน้ำห้วยน้ำใส มีพื้นที่ครอบคลุม หมู่ที่ 3 บ้านผาปก ซึ่งเป็นหนึ่งใน 8 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เดิมเป็นพื้นที่ซึ่งมีแร่ดีบุก วุลแฟลม สปาร์ ฟลูออไรด์ และได้มีการทำเหมืองแร่มาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาแร่ต่างๆ เหลือน้อยลง ราษฎรจึงเปลี่ยนอาชีพมาทำเกษตรกรรมจนถึงปัจจุบัน อยู่ห่างจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลสวนผึ้ง 25 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 88 ตารางกิโลเมตร

ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และมีที่ราบที่ผ่านการทำเหมืองแร่ เป็นดินทรายเกือบทั้งหมด มีขุมเหมืองแร่เป็นจำนวนมากแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้และสัตว์ป่าบริเวณที่ติดต่อกับพม่า ยังสมบูรณ์ และมีเส้นทางติดต่อกับสหภาพพม่าได้

ประชากร ราษฎรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เข้ามาทำเหมืองแร่ต่อมาเหมืองแร่ดังกล่าวได้เลิกกิจการ ราษฎรเหล่านั้นจึงใช้พื้นที่เหมืองเก่าเป็นที่อยู่อาศัยอย่างถาวร ประชากรส่วนใหญ่มาจากที่ต่างๆ มีทั้ง ชาวกระเหรี่ยง พม่า มอญ ประชากรที่เป็นราษฎรไทย มีจำนวน 262 หลังคาเรือน รวมทั้งสิ้น 810 คน เป็นชาย 419 คน และหญิง 391 คน

(3) กลุ่มน้ำห้วยคอกหมู มีพื้นที่ครอบคลุม บ้านบ่อหวี หมู่ที่ 4 ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ห่างจากอำเภอสวนผึ้งประมาณ 15 กิโลเมตร เดิมเมื่อปี พ.ศ. 2501 มีชาวกระเหรี่ยงกลุ่ม หนึ่ง จำนวน 5 ครัวเรือน ได้อพยพจากประเทศพม่ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ลำห้วยบ่อหวีเป็นกลุ่มแรก ต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2514 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาปฏิบัติพระราชกรณีย กิจที่บ้านบ่อหวี ทรงมีพระราชดำริให้สร้างโรงเรียนขึ้น 1 หลัง โดยมีพระประสงค์ให้เด็กชาวเขาจะได้ เรียนภาษาไทยโดยมีครูตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้สอน มีพื้นที่ประมาณ 133,375 ไร่

ภูมิประเทศ บ้านบ่อหวี มีภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน มีลำห้วยบ่อหวีและลำห้วยคอกหมูไหลผ่าน ลงสู่ลำน้ำภาษี

ประชากร ประชากรดั้งเดิมเป็นชาวกระเหรี่ยง และราษฎรที่เข้ามาเป็นแรงงานทำเหมืองแร่

(4) กลุ่มน้ำห้วยผาก มีพื้นที่ครอบคลุม บ้านห้วยผาก หมู่ที่ 7 ซึ่งเป็นหนึ่งใน 8 หมู่บ้านที่อยู่ใน เขตตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ห่างจากที่ทำการอำเภอสวนผึ้ง 15 กิโลเมตร และห่าง จากจังหวัดราชบุรี 73 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 60 ตารางกิโลเมตร

ภูมิประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบเชิงเขาเล็กน้อย มีป่าดงดิบตลอดแนวเขตติดต่อ ชายแดนและเป็นต้นกำเนิดของต้นน้ำลำธาร ฤดูฝนจะมีน้ำป่าไหลท่วมเป็นประจำ ฤดูแล้งแห้งแล้งมาก และเกิดไฟป่า

ประชากร ราษฎรเป็นคนมาจากหลายภูมิภาคเข้ามาประกอบอาชีพเหมืองแร่ เมื่อเลิกกิจการเกิด เป็นชุมชนชายแดน และมีกระเหรี่ยงอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งมีประชากรตามทะเบียนราษฎร จำนวน 326 หลังคาเรือน รวมทั้งสิ้น 1,260 คน เป็นชาย 614 คน และหญิง 648 คน

หินที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินไบโอไทต์แกรนิต ซึ่งเกิดในลักษณะของหินอัคนีแทรกซอน (Intrusive Igneous Rock) ดันแทรกตัวผ่านชั้นหินตะกอนขึ้นมา ที่เรียกว่าหินชุด “แก่งกะจาน” ในระหว่างยุคครีเทเชียส (Cretaceous) ภายในเนื้อหินที่พบส่วนใหญ่จะมีแร่ฟันม้า (Feldspar) และแร่เขียวหนุมาน (Quartz) ประกอบอยู่ในเนื้อหิน นอกจากนั้นการแทรกตัวของหินอัคนี ยังเป็นสาเหตุทำให้หินในบริเวณใกล้เคียงแปรสภาพเป็นแร่ดีบุก โดยในห้วงระยะเวลาต่อมาได้เกิดการสะสมและรวมตัวกันเป็นแหล่งลานแร่ หรือแร่เปลือกดิน (Placer Deposit) ปรากฏให้เห็นได้ทั่วไป แร่เศรษฐกิจที่สามารถพบได้ในบริเวณนี้ ได้แก่ แร่ดีบุก แร่ฟลูออไรด์ แร่ฟันม้า แร่เขียวหนุมาน

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดราชบุรี อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 35 องศาเซลเซียส และต่ำสุดเฉลี่ย 22 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ระหว่าง 65-80 เปอร์เซ็นต์ ปริมาณน้ำฝนที่ตกในพื้นที่ประมาณ 1,060 มิลลิเมตร/ปี ช่วงเวลาที่มีฝนตกมากที่สุด ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม และช่วงเวลาแห้งแล้ง ประมาณ 4-5 เดือน คือ เดือนธันวาคม ถึงเดือนเมษายน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาชีพหลักของครัวเรือน

ปราณี (2527) ได้ศึกษาถึงค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนกลางเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า นักศึกษาที่บิดามีอาชีพรับราชการ ค้าขาย หรือเจ้าของกิจการ เกษตรกรรม รับจ้าง และอื่นๆ มีค่านิยมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน ส่วนนักศึกษาที่มีมารดาเป็นอาชีพรับราชการ ค้าขาย หรือเจ้าของกิจการ เกษตรกรรม รับจ้าง และอื่นๆ ต่างมีค่านิยมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน

ยอดชาย (2546) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และความคิดเห็นต่อนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่ทำกินของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยผาเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า เพศ อาชีพ ความรู้และความคิดเห็นในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้-สัตว์ป่า มีผลต่อความคิดเห็นนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่ทำกินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รายได้ของครัวเรือน

มยุรี (2527) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ต่อการทำลายป่าในป่าสาธิตแม่หวด อำเภอจาง จังหวัดลำปาง พบว่า ประชากรในพื้นที่มีรายได้ต่ำ รายจ่ายสูง และรายได้จะเป็นรายได้นอกฟาร์มเป็นส่วนใหญ่ ประชากรจึงหาทางเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวโดยการรับจ้างทำงานในสวนป่า รับจ้างตัดไม้ ตัดไม้ไผ่ หรือการเก็บผลิตผลจากป่า เช่น หน่อไม้ไผ่ ผัก ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะของการใช้แรงงานที่มีส่วนสำคัญต่อการลดลงของป่าสาธิต โดยเฉพาะการลักลอบตัดฟันไม้เพื่อใช้เป็นไม้แกะสลัก และประตูหน้าต่างซึ่งจะมีเศษเหลือทิ้งมากมาย ส่งผลกระทบในด้านการทำลายทรัพยากรป่าไม้

ชุมพล (2544) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ น้ำกาฬี จังหวัดราชบุรี พบว่า อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิก ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม และรายได้รวม มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนปัจจัยด้านอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน และความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ระดับการศึกษา

สุทธีวรรณ (2523) ได้ศึกษาถึงทัศนคติของประชากรที่มีต่อสภาพแวดล้อมอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ศึกษาเฉพาะกรณีของหมู่บ้านใกล้เคียงในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลคือ ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลให้ประชากรส่วนใหญ่มีทัศนคติทางบวก คือ เห็นด้วยกับการจัดตั้งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติทำให้มีป่าไม้ สัตว์ป่าเหลืออยู่

โสภณ (2524) ได้ศึกษาถึงทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยครู ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยที่ระดับการศึกษามีส่วนทำให้ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง คือนักศึกษาที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่า

วราภรณ์ (2533) ได้ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านคำขาม ในด้านระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนไม่มีผลต่อการอนุรักษ์ทำลายป่า

ศิริชัย (2537) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ มีทัศนคติในเชิงบวกในลักษณะหัวหน้าครัวเรือนได้รับการศึกษาสูงขึ้น ย่อมจะได้รับการถ่ายทอด และสามารถเข้าใจถึงหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น

เผ่าพันธุ์

สำราญ (2533) ได้ศึกษาถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวเขากับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวเขา ได้ส่งผลกระทบต่อคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตอนล่างอย่างเช่น ปัญหาน้ำขาดแคลนในฤดูแล้งและน้ำท่วมในฤดูฝน ตะกอนดินจำนวนมากที่ถูกน้ำพัดพาลงสู่ที่ต่ำทำให้คุณภาพของน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคของคนพื้นที่ราบลดลง โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารที่มีบวมที่สูงสามารถแพร่กระจายลงสู่ที่ต่ำได้ง่าย และการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชกันมากทำให้สะสมอยู่ในแหล่งน้ำก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อยู่ในพื้นที่ตอนล่างได้

ศุนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2537) ได้ศึกษาถึงโครงการสถานภาพของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่แตง เชียง และคลองยัน เกี่ยวกับอัตราการบุกรุกทำลายของกลุ่มชาวเขา พบว่าปัจจุบันกลุ่มชาวเขาที่เคยบุกเบิกป่าเพื่อใช้ทำกินในอัตราสูงมาโดยตลอด เช่น ม้ง อีเก้อ ลีซอ กลับบุกเบิกพื้นที่ทำกินในอัตราลดลง ในขณะที่กลุ่มกะเหรี่ยงเริ่มบุกเบิกในอัตราที่สูงขึ้น

มิตรชัย (2544) ได้ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในหมู่บ้านห้วยหินดำ หมู่ที่ 6 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน และเผ่าพันธุ์มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

นภดล (2546) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านร่องกล้าในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ราษฎรที่เป็นชาติพันธุ์ชาวไทย ที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร มีที่ดินทำกินเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ ได้รับการช่วยเหลือ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีผลต่อความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางและกำหนดมาตรการในการพัฒนาฟื้นฟูบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อทรัพยากรต่อไป

ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน

อมราวดี (2528) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนที่ตั้งถิ่นฐานรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” พบว่า ผู้ตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นเวลานานจะมีแนวความคิดที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากได้รับข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติมาก และมีการรับฟังอยู่เสมอ โดยเฉพาะทางวิทยุ

สุรินทร์ (2535) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของราษฎรบริเวณเขตหวงห้ามล่าสัตว์ป่า บึงบอระเพ็ด ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรนก” พบว่า ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานและระดับการศึกษาไม่ทำให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรนกแตกต่างกัน แต่เมื่อประชากรได้รับข่าวสารจะมีแนวโน้มความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทางบวกมากขึ้น

ณรงค์ (2543) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของราษฎรท้องถิ่นที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตะแบก – ห้วยใหญ่ จังหวัดเพชรบูรณ์และชัยภูมิ พบว่า ลักษณะทางเศรษฐกิจได้แก่ จำนวนแปลงที่ดินที่ถือครองการประกอบอาชีพรอง รายได้รวม รายจ่ายรวม และการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และลักษณะทางเศรษฐกิจบางประการ ได้แก่ จำนวนแปลงที่ดินที่ถือครองและการประกอบอาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในส่วนของลักษณะทางสังคม พบว่า มีเพียงระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ยอดชาย (2546) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และความคิดเห็นต่อนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่ทำกินของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยผาเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า ระยะเวลาการอยู่อาศัยในพื้นที่ ความรู้และความคิดเห็นในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้-สัตว์ป่า มีผลต่อการรับรู้ นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่ทำกินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เอกสารสิทธิที่ดิน

มยุรี (2527) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ต่อการทำลายป่าในป่าสาธิตแม่หวด อำเภอจาง จังหวัดลำปาง พบว่า จากจำนวนประชากรศึกษา 49 ครัวเรือน มี 28 ครัวเรือนหรือร้อยละ 57 เท่านั้นที่มีที่ดินเป็นของตนเองโดยถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนอีก 21 ครัวเรือนหรือร้อยละ 43 ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองจึงบุกรุกจับจองป่าสงวนแห่งชาติเข้าทำไร่เลื่อนลอย

สรรเสริญ (2544) ได้ศึกษาถึง ปัญหาการบุกรุกทำลายป่ากับการแก้ไขโดยวิธีการปฏิรูปที่ดิน พบว่า แนวทางการจัดการที่ดินตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินนี้ มิใช่คำตอบหรือแนวทางที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาราษฎรในเขตป่า แต่เป็นเพียงแนวทางที่เหมาะสมกว่าแนวทางอื่นๆ เนื่องจาก แนวทางตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินยังขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร สมควรมีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพหลายประการ เช่น การแก้ไขหลักเกณฑ์การพิจารณาความเป็นเกษตรกรหรือผู้ประกอบการอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก การเพิ่มบทบาทผู้ถือครองกฎหมายให้ สปก. มีมาตรการบังคับที่มีโทษทางอาญาเพื่อประโยชน์ในการหาข้อมูลการถือครองที่ดิน การครอบครองที่ดินที่ไม่ปรากฏผู้ถือครองที่ดิน อันจะทำให้การแก้ไขปัญหาผู้ถือครองที่ดินรายใหญ่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการแก้ไขกฎหมายให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในงานการปฏิรูปที่ดินมากขึ้น เป็นต้น

ศุภางค์ (2547) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในภาคต่างๆของประเทศไทย พบว่า การพิจารณา 2 แบบจำลอง คือแบบจำลองที่ 1 พิจารณาส่วนที่แสดงควมมีปฏิสัมพันธ์กันในสมการถดถอยเชิงพหุ พบว่า สัดส่วนของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ ต่อเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมด เป็นปัจจัยที่มีบทบาทมากที่สุด และแบบจำลองที่ 2 พิจารณาเฉพาะตัวแปรหุ่นรายภาคและด้านเวลา โดยไม่ได้รวมตัวแปรที่มีความปฏิสัมพันธ์ พบว่า ความหนาแน่นของประชากรมีบทบาทมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ สัดส่วนของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิต่อเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมด และรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ภาคต่ำที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาคใต้ ภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลาง ตามลำดับ และตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา พื้นที่ป่าไม้มีการลดลงมากขึ้นทุกๆปี การพยากรณ์สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ภาคในแต่ละภาค ในปี พ.ศ.2551 พบว่าภาคเหนือตอนบน จะมีพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ภาค เท่ากับร้อยละ 52.5 ภาคเหนือตอนล่าง เท่ากับร้อยละ 21.2 ภาคกลางเท่ากับร้อยละ 20.6 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เท่ากับร้อยละ 11.4 และภาคใต้ เท่ากับร้อยละ 16.5 ส่วนผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการควบคุมปัจจัยที่จะส่งผลต่อพื้นที่ป่าไม้

เช่น ความคุ้มครองการขยายตัวของประชากร สนับสนุนให้เกษตรกรมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรที่มีเอกสารสิทธิ์ของตนเอง จัดให้มีแหล่งน้ำชลประทานอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกษตรกรทำการเกษตรให้ผลดี มีรายได้มากขึ้น เพื่อที่จะรักษาพื้นที่ป่าไม้ให้คงอยู่ต่อไป

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้

ศักดิ์ดา (2544) ได้ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อแนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าสองยาง ท้องที่บ้านแม่อุสุ ตำบลแม่อุสุ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อแนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ระดับการศึกษา เผ่าพันธุ์ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ดังนั้น ผลจากการศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้และระบบนิเวศต่อไป

ชาติชาย (2546) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าไปใช้ประโยชน์ของราษฎรจากป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาตะโกปืดทองและป่าเขาเพชรน้อย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ มีความสัมพันธ์กับการเข้าไปใช้ประโยชน์ของราษฎร

การพบปะเจ้าหน้าที่

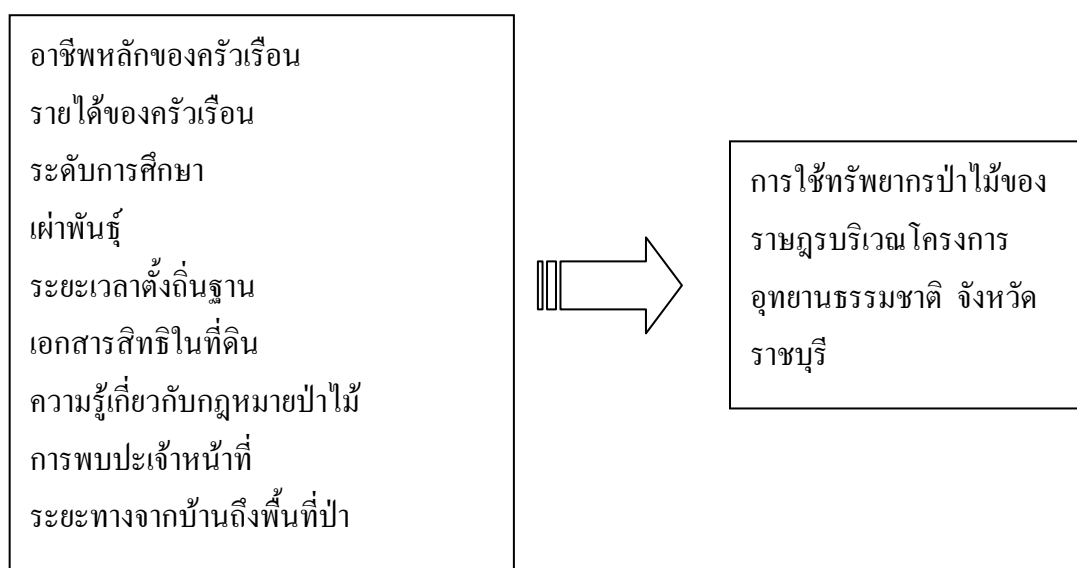
ดิน (2545) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อแนวความคิดเกี่ยวกับสาเหตุการบุกรุกป่าของราษฎรท้องถิ่น บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ราษฎรที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 48.96 ปี มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา อยู่รวมกันกับกลุ่มสมรส มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 4 คน มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน 41-50 ปี มีอาชีพหลักคืออาชีพเกษตรกร ไม่มีอาชีพรอง มีรายได้รวมเฉลี่ย 208,207.84 บาทต่อปี มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 23.76 ไร่ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อแนวความคิดเกี่ยวกับสาเหตุการบุกรุกป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ ได้แก่ ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน ขนาดพื้นที่ถือครอง และความรู้ในการพบปะเจ้าหน้าที่

ระยะทางจากบ้านถึงพื้นที่ป่า

วิรุพห์ (2544) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้วัดปลักไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้วัดปลักไม้ลายของราษฎรเนื่องจากความเชื่อในพระสงฆ์ โดยคิดเป็นร้อยละ 81.4 มากกว่าผู้นำคนอื่นๆในหมู่บ้าน และเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ป่าไม้ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 87.2 ดังนั้นหากพระสงฆ์ขอให้ราษฎรช่วยกันอนุรักษ์ป่าวัดปลักไม้ลาย กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดร้อยละ 97.1 จึงยินดีที่จะให้ความร่วมมือ ทั้งนี้เพราะส่วนมากเลื่อมใสในแนวความคิดการอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ผู้นำร้อยละ 64.5 กลุ่มตัวอย่างจำนวนรองลงมาให้เหตุผลว่าเพราะเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ผู้นำและวัตรปฏิบัติของท่าน โดยคิดเป็นร้อยละ 44.2 และ 48.3 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้วัดปลักไม้ลายอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ระยะทางระหว่างชุมชนจนถึงพื้นที่ป่า การใช้ประโยชน์สมุนไพร จำนวนแรงงานในครัวเรือน และขนาดของพื้นที่ที่ถือครอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรบริเวณ โครงการอุทยานธรรมชาติ จังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิด และปัจจัยต่างๆในการศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติ จังหวัดราชบุรี

สมมติฐานของการวิจัย

จากแนวความคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนกรอบแนวคิดในการศึกษา และวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานสำหรับการศึกษา ดังนี้

อาชีพหลักของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

รายได้ของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติ
อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

เผ่าพันธุ์ มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติ อำเภอ
สวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยาน
ธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

เอกสารสิทธิในที่ดิน มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยาน
ธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการ
อุทยานธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

การพบปะเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการอุทยาน
ธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ระยะทางจากบ้านถึงพื้นที่ป่า มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการ
อุทยานธรรมชาติ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี